

UDK 27-277.2-278-244.22

Primljeno: 11. 1. 2015.

Prihvaćeno: 17. 6. 2015.

Izvorni znanstveni rad

IDENTITET EMANUELA I NJEGOVO POSLANJE: NAJAVA VELIKE RADOSNE VIJESTI EGZEGETSKO-TEOLOŠKA ANALIZA IZ 8,23B – 9,6

Božo LUJIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb

lujic.bozo@gmail.com

Sažetak

Egzegeza ulomka Iz 8,23b – 9,6 pokazala je postojanje različitih stavova glede razgraničenja ulomka, postavljanja povijesnih okvira ulomka, povijesnoga konteksta i autorstva, a to onda znači i glede različitoga čitanja (*relecture*) teksta. Provedena egzegeza uvažila je dosadašnja istraživanja i mišljenja te na temelju provedene analize teksta predlaže da se tekst ne čita samo iz jednoga vremenskog kuta nego da se različitost slojeva, koji se zamjećuju u tekstu, pripíše različitim čitanjima teksta (*relecturama*) u različito vrijeme te u nastojanjima njegova posadašnjega. Interpretacija u ovome radu ide prema dinamičkom i otvorenom a ne statičkom i zatvorenom razumijevanju teksta, ide prema hermeneutici čija je snaga upravo u tome novom razumijevanju u novim povijesnim okolnostima, što upravo otvara mogućnost da se Emanuel u različito vrijeme različito shvaćao: očekivanje kralja u VIII. stoljeću (prva *relectura*), pojava novoga vladara u Jošijino vrijeme u VII. stoljeću (druga *relectura*), vladavina Boga kao kralja u poslijesužanjskom vremenu (treća *relectura*) te konačno Emanuela u Isusovu rođenju u novozavjetnom vremenu (četvrta *relectura*).

Identitet Emanuela ima svoju podlogu u navedenom ulomku koji pokazuje kako zagonetni lik Emanuela opisan u četirima sintagmama koje imaju po dva pojma nosi obilježja zemaljske ali isto tako i nebeske stvarnosti. U toj nerazdvojnoj povezanosti novozavjetno čitanje moglo je iščitati i Isusov identitet pravoga Boga i pravoga čovjeka. Sve je to dobilo dodatno značenje u uokvirivanju njegova identiteta u okvire velike Božje ljubavi koja će izvesti to djelo. Iz tog okvira proizlazi i najava velike radosne vijesti.

Provedena egzegeza u ovome je ulomku pokazala, također, kako je riječ Božja kao obećanje živa i dinamična i kako je kao takvu treba razumijevati, uvažavati i shodno tomu i tumačiti te da je to i najbolji hermeneutički ključ za njezino otključa-

vanje. Samo je u toj otvorenosti novozavjetno čitanje moglo u tom tekstu prepoznati Isusovu pojavu i djelovanje.

Ključne riječi: slava, svjetlo, radost, Dijete Sin, Emanuel, pravo, pravda, mir.

Uvod

U biblijskom istraživanju Izaijine knjige uočeno je i opće prihvaćeno da poglavlja Iz 7 – 12 predstavljaju zasebnu cjelinu u kojoj je dominantan lik s neobičnim imenom – Emanuel. U tom dijelu osobito se ističu tri teksta koja govore o Emanuelu: Iz 7,10–17, koji bi se mogao uzeti kao rođenje Emanuela, Iz 9,1-6 kao djelovanje Emanuela, te Iz 11,1-9 kao učinci Emanuelova djelovanja.

Tema ovoga rada nije zahvaćanje u širinu i panoramski prikaz navedenih tekstova, nego egzegetsko-teološki osvrt i produbljivanje konkretnoga teksta Iz 8,23b – 9,1-6. U ovom će radu ponajprije biti govora o njegovu mjestu u široj povijesnoj i teološkoj cjelini te o njegovu razgraničenju, potom dolazi sama egzegetska raščlamba i na kraju teološko vrednovanje postignutih rezultata iz učinjene egzegetske analize.

1. Razgraničenje teksta

Mnogi autori, oslanjajući se na njemačkoga autora Albrechta Alta,¹ povezuju Iz 8,23b s Iz 9,1-6, pri čemu bi prema njima Iz 8,23b predstavljao uvod i kontekst za razumijevanje i interpretaciju teksta Iz 9,1-6.² Međutim, kako u svojem komentaru ističe H. Wildberger, upravo je razgraničenje toga ulomka previše važno pitanje. On tvrdi: »Razgraničenje je u ovome ulomku bogatome problemima prvotno i teško rješivo, ali za razumijevanje bitno pitanje.«³

Nije, naime, sporno razgraničenje između Iz 9,6 i 9,7 jer su bibličari prihvatili granicu između naznačenoga ulomka i sljedećega ulomka. Problem razgraničenja odnosi se ponajprije na početak cjeline: je li to 9,1 ili se cjelini koja počinje tim retkom pridodaje i 8,23b? Već spominjani Albrecht Alt temelji svoju tezu o pripajanju Iz 8,23b ulomku Iz 9,1-6 navodeći određene razloge. Ponajprije Iz 9,1-6 predstavlja pjesnički oblik s četiri kitice po dva stiha pri čemu A. Alt određenim zahvatima iznalazi i poetsku cjelinu u 8,23b. Pritom taj

¹ Usp. Albrecht ALT, *Kleine Schriften*, II, München, 1953., 206 ss.

² Hrvatski prijevod ima zapravo dva retka razdvajajući zadnji redak na dva dijela, 8,23 i 8,24: »jer više neće biti mraka gdje je sad tjeskoba« (r. 23). »U prvo vrijeme on obescijeni zemlju Zebulunovu i zemlju Naftalijevu, al' u vrijeme posljednje on će proslaviti Put uz more, s one strane Jordana – Galileju pogansku« (r. 24).

³ Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, Neukirchen-Vluyn, 1980., 365.

autor čini određene prepravke teksta što izaziva dvojbu u opravdanost takva postupka. Kako u svojem komentaru navodi Hans Wildberger, teško je u retku 8,23b pronaći čvrstu metriku. Istina, taj autor dopušta da je možda u početku tekst i bio metrički oblikovan, ali da je kasnije ta metrika poremećena. Isto tako je, međutim, moguće da je ulomak 9,1-6 imao prozni uvod od kada je izvršeno spajanje teksta.⁴

Pa ipak, Hans Wildberger uviđa povezanost 8,23b i ulomka 9,1-6 navodeći razloge za takvo mišljenje, a to su uporaba »proročkoga perfekta« i u jednome i u drugome dijelu, kao i bliskost tematike koja je prisutna u oba dijela: nakon ugnjetavanja slijedi sloboda, a poniženje koje se dogodilo u prošlosti bit će obraćeno u slavu u budućnosti.

Unatoč tomu, neki egzegeti ukazuju na potrebu opravdanja i utemeljenja tvrdnje o usponu nekoga Davidova potomka na prijestolje u Jeruzalemu koji će imati vlast i nad Sjevernim kraljevstvom. Naime, upravo je tako A. Alt tumačio događaje opisane u navedenu ulomku teksta.

Pisac komentara Izaijine knjige Otto Kaiser primjećuje određenu nelogičnost u Altovoj tezi. On u vezi s tim piše: »Alt je, a da sam i ne primjećuje, ukazao na neodrživost svojeg tumačenja ukoliko je, pozivajući se na 7,8a, 9a i 8,4, izjavio da Izaija nije uopće ozbiljno uzeo u obzir 'povratak oslobođenih provincija u sustav kraljevstva Izrael...', jer taj ostatak stoji još uvijek pod prijetnjom Gospodinova suda'.«⁵ Očito je da O. Kaiser vidi određene nedorečenosti i praznine u pokušaju povezivanja 8,23b s 9,1, kako na sintaktičkoj tako i na sadržajnoj razini teksta.

Iz svega toga slijedi da će dublja egzegeza morati dokazati (ne)opravdanost povezivanja 8,23b uz tekst 9,1 i potražiti uvjerljivije razloge. Pa ipak velik broj egzegeta povezuje 8,23b sa sljedećim ulomkom u jednu cjelinu, držeći da je smisao 9,1-6 puniji u pripajanju navedenoga retka. To isto čini i uvaženi katolički egzeget Luis Alonso Schökel u svojoj interpretaciji toga ulomka Izaijina teksta nazivajući ga »mesijanskim proročanstvom« i povezujući ga u svojem tumačenju uz 2 Sam 7,8-16.⁶

Najnoviji komentar Izaijine knjige čiji je autor Willem A. M. Beuken⁷ također zamjećuje određene napetosti između 8,23b i 9,1 i pritom navodi uglavnom poznate razloge za povezivanje, ali i za drukčija tumačenja. Sam, pak, autor obrađuje tekst 9,1-6 unutar šire cjeline 8,19 – 9,6 čime zapravo pove-

⁴ Isto, 365.

⁵ Otto KAISER, *Das Buch des Propheten Jesaja. Kapitel 1–12*, Göttingen, 1981., 197–198.

⁶ Usp. Luis ALONSO SCHÖKEL – Jose L. SICRE DIAZ, *I Profeti*, Roma, 1989., 170–171.

⁷ Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, Freiburg – Basel – Wien, 2003., 236–238.

zuje sadržajno veći dio teksta u jednu cjelinu. Naravno da se time ne mogu zaobići postojeća mišljenja i razlozi drugih bibličara za koje taj autor kaže da su obilni te da ih se ne može unijeti u jedan komentar.

Ovaj će, pak, rad ostati pri mišljenju većine suvremenih i uvaženih autora i uz njihova obrazložena razgraničenja teksta koji počinje s 8,23b a završava s 9,6. Unutar te cjeline bit će načinjena egzegetska analiza i na kraju izneseni određeni egzegetsko-teološki zaključci.

2. Oblik i vrsta teksta 8,23b – 9,6

Naznačeni ulomak ima uvod u prozi i predstavlja »dobro proračunatu i glazbeno dorađenu antitezu«⁸. Određujući vrstu toga ulomka Hans Wildberger polazi od 9,6 i izjave: »Od sada i do vijeka učinit će to privrženja ljubav Jahve nad vojskama.« H. Wildberger posve jasno tvrdi: »Rečenica se ni u kojem slučaju ne bi smjela smatrati sekundarnom. Njome se ulomak nedvojbeno označava kao obećanje.«⁹ Istina, u tekstu se susreću glagolski oblici *v^eqatala* sve do 9,4 gdje prelaze u *vajjiqtol*, ali i ti oblici nose u svojem značenju obilježje budućnosti, makar jednim dijelom. Stoga se ti oblici perfekta drže kao *perfecta prophetica*.¹⁰

Isto tako nije lako riješiti ni književnu vrstu ulomka. Već rečenica 8,23b označuje neku vrstu uvoda u obećanje. Iako glagolski oblici, kako je već rečeno, označavaju perfekt, oni se mogu uzeti i kao glagolski perfekt i prevoditi futurom. H. Wildberger obrazlaže uporabu futura na ovaj način: »Perfekt je uporabljen jer je već osigurano ispunjenje obećanja onoga što je obećano, naime rođenja djeteta.«¹¹ Pa ipak, Hermann Barth je skloniji vidjeti u tekstu ono prošlo nego ono buduće. Čak i *vajjiqtol* Barth prevodi s imperfektom obrazlažući to riječju עתה – sada.¹² H. Barth dopušta da bi se eventualno prema uporabi vremena ulomak i mogao tumačiti u svojem futurinom obliku, ali se »ta mogućnost u slučaju 8,23b – 9,6 treba isključiti«¹³. Pa ipak, dalje u

⁸ Luis ALONSO SCHÖKEL – Jose L. SICRE DIAZ, *I Profeti*, 171.

⁹ Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, 366. O tome drukčije mišljenje ima Hermann BARTH, *Jes 8,23b – 9,6*, u: Ursula STRUPPE (ur.), *Studien zum Messiasbild im Alten Testament*, Stuttgart, 1989., 199–229; ovdje 204–205. Taj autor iznosi i obrazlaže svoje mišljenje: »Često se u istraživanju završna rečenica 9,6bβ kvalificira kao proročanstvo. Pa ipak pri takvom se razumijevanju ne vodi dostatno računa o sintaktičkoj strukturi rečenice. Radi se o složenoj nominalnoj rečenici koja primjerenije treba shvatiti 'revnost Boga Sebaota jest ona koja to izvodi'.«

¹⁰ Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 237.

¹¹ Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, 366.

¹² Usp. Hermann BARTH, *Jes 8,23b – 9,6*, 205.

¹³ *Isto*, 206.

tekstu i taj autor dopušta da se redak 9,6 može prevesti i futuroom, jer nosi jedan aspekt futura. Kao zaključak H. Barth donosi: »Sukladno formulaciji i realnom odnosu vremena tekst 8,23b – 9,3.5 odnosi se na stanja koja u određenom smislu već postoje, dok su 9,4 i 9,6 okrenuta prema onome što će doći u budućnosti.«¹⁴

Iako neki vide u ulomku i neke oznake hvalospjeva, ipak valja primijetiti da se u hvalospjevu o Gospodinu govori u trećem licu, dok u tom ulomku dolazi do izražaja i drugo lice. Stoga su neki bibličari skloniji označiti ulomak i kao neku vrstu zahvalnice. Ako se uz to pogleda i u neke druge biblijske tekstove, moći će se naći paralelne tekstove, kao u Ps 32 i Iz 38,15-20. U tim je, pak, tekstovima riječ o zahvalnoj pjesmi čovjeka pojedinca. I neka druga mjesta upućuju na takav zaključak: Ps 116,5¹⁵ kao i Iz 38,20¹⁶. A i u tekstu se 8,23b – 9,6 doista susreće gramatička izmjena osobnih zamjenica trećega i drugoga lica: on – ti – on, što upućuje na pjesmu zahvalnicu. Na zahvalnicu upućuje i veznik ׀ (kî – »jer«) koji može, kao i u navedenom ulomku Iz 8,23b – 9,6 stajati i u nizu od nekoliko takvih veznika. Tim se veznikom obrazlaže uzrok i razlog zahvalnice.¹⁷

3. Povijesni kontekst nastanka teksta 8,23b – 9,6

Već se kroz duže razdoblje raspravljalo o kontekstu u kojem je nastao navedeni ulomak Iz 8,23b – 9,6. Ponajprije se tvrdilo kako je posrijedi jedna jedinstvena cjelina u kojoj je navješćivano spasenje za Sjeverno kraljevstvo, osobito za pojedine njegove pokrajine, koje je Tiglat-Pileser III. bio osvojio u sirijsko-efrajimskom ratu godine 734. – 732. Tekst bi se prema tom tumačenju odnosio na Ezekiju, Ahazova sina, kralja iz Davidovih korijena na prijestolju u Jeruzalemu. Međutim, na temelju detaljnijih analiza navedenoga ulomka, to mišljenje nije u potpunosti prihvaćeno i u nekim je važnim elementima preinačeno (prva *relectura*).

U svakom slučaju, postoje dva temeljna mišljenja o podrijetlu navedenoga ulomka 8,23b – 9,1-6: Prvo temeljno mišljenje veže navedeni ulomak uz sirijsko-efrajimski rat i asirsko osvajanje značajnih dijelova Sjevernoga kraljevstva ili, pak, uz vladavinu kralja Jošije, koji je svojom reformskom politikom

¹⁴ Isto, 207.

¹⁵ Psalm je, također, označen kao zahvalnica Gospodinu: »Dobrostiv je Jahve i pravedan, pun sućuti je Bog naš« (Ps 116,5).

¹⁶ »U pomoć mi, Jahve priteci, i mi ćemo pjevati uz harfe sve dane svojega života pred hramom Jahvinim« (Iz 38,20).

¹⁷ Usp. Hermann BARTH, Jes 8,23b – 9,6, 208.

otvarao nove prostore za drukčiju budućnost naroda. Ipak, neki dijelovi u navedenom tekstu ne mogu se dobro uklopiti u tu tezu (druga *relectura*).¹⁸

Drugo temeljno mišljenje odnosilo bi se na tezu da je tekst nastao u kasnijem razdoblju koje različiti autori datiraju u različito vrijeme. Na tom tragu Rudolf Kilian iznosi svoje mišljenje: »Terminologija, motivi, teme i predaje kao i apsolutno obećanje spasenja ukazuju na posužanjsko vrijeme.«¹⁹ Taj autor ovako to obrazlaže: »Tekst je doduše u sebi zatvorena literarna i teološka cjelina, ali ne i po vrsti. Kao cjelina nije ukorijenjena ni u liturgijski ni u dvorski ceremonijal, nego jedino u posužanjsku mesijansku nadu Izraela... To je tipična *relectura* kakva je karakteristična za sužanjsko-posužanjsko proroštvo« (treća *relectura*).²⁰

Uvažavajući dosadašnja istraživanja o tom pitanju, može se s određenim razlozima postaviti sljedeća tvrdnja: tekst 8,23b – 9,6 ima u sebi elemenata koji se odnose na konkretnu povijesnu situaciju bilo razračuna s vlastitim učenicima, bilo u vezi s Asircima, bilo neku od jeruzalemskog proroštva spasenja, bilo posužanjskoga eshatološkog proroštva. Pa ipak, ni jedan se od tih elemenata ili motiva ne može postaviti kao prevladavajući. S obzirom na leksik i jezik, ne bi se smjelo isključiti Izaijino autorstvo. Ako bi se to prihvatilo, onda bi se moralo tražiti neku sličnu povijesnu situaciju u Izaijinu vremenu. Moguće je da je riječ o Sanheribovu pohodu i vremenu kralja Ezekije (705. – 701 g. pr. Kr.).²¹

Međutim, čak ako je i točno da tekst u svojoj osnovi vuče korijene od Izaije, ipak je on doživio svoje ponovno čitanje poslije sužanjstva gdje je dobio nove eshatološke i mesijanske tonove. U tom smislu tekst nadilazi konkretnu povijesnu situaciju i ulazi u područja mesijanske nade i njezina konkretnoga ostvarivanja. Konačno, tekst je dobio novu dimenziju novozavjetnim čitanjem i primjenom na Isusovo rođenje (četvrta *relectura*).

4. Egzegeza ulomka 8,23b – 9,6

4.1. Egzegeza 8,23b

Kao što je već rečeno u razgraničavanju teksta i ulomka 8,23b – 9,6, redak 8,23b predstavlja određeni uvod u zahvalnicu koja slijedi u 9,1-6 i čini izvjesni kon-

¹⁸ Usp. Rudolf KILIAN, *Jesaja 1–12*, Würzburg, 1986., 70–71. Na takav zaključak upućuje terminologija, teme, motivi predaja, reference prema kasnijim tekstovima kao i apsolutno obećanje spasenja.

¹⁹ *Isto*, 70.

²⁰ *Isto*.

²¹ Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, 372.

trast koji je označen dvama oprečnim pojmovima עֵת הָרִאשׁוֹן ('*et hāri'sôn* – »prvo vrijeme ili prošlost«) i הַאֲחֵרִי (hā'*aharôn* – »posljednje vrijeme ili budućnost«). »Prvo vrijeme« povezano je sa »zemljom Zebulonovom« i »zemljom Naftalijejom«, a »posljednje vrijeme« s »putom uz more« i »Galilejom poganskom«. Interpretacija toga retka ovisna je o njegovu autorstvu, a to onda uključuje i vrijeme u kojem je nastao kao i povijesni kontekst na koji se odnosi.

Evo kako glasi redak 23b u dosadašnjem hrvatskom prijevodu Izaijina teksta:²² »U prvo vrijeme on obescijeni zemlju Zebulunovu i zemlju Naftalijeju, al' u vrijeme posljednje on će proslaviti Put uz more, s one strane Jordana – Galileju pogansku.« Sam, pak, redak, kao što je razvidno, najavljuje izvjesni obrat, neku promjenu koja će se dogoditi u vezi sa stanjem koje je opisano u prethodnim redcima (8,21-22). Ponajprije autor usmjerava pogled čitatelja na sjeverno područje »Zemlju Zebulonovu«²³ i »zemlju Naftalijeju«, a potom na »Put uz more«²⁴

Vrlo vjerojatno da se Izaija, spominjući ta dva područja, oslanja na 1 Kr 15,29 gdje se opisuje pohod asirskoga kralja Tiglat-Pilesera i zauzimanje određenih dijelova zemlje: »U vrijeme izraelskog kralja Pekaha došao je asirski kralj Tiglat-Pileser i zauzeo Ijon, Abel Bet Maaku, Janoah, Kedeš, Hasor, Gilead, Galileju i svu zemlju Naftalijeju. I odveo je stanovništvo u Asiriju. Hošea, sin Elin, uroti se protiv Pekaha, sina Remalijina, ubi ga i zakralji mjesto njega dvadesete godine Jotama, sina Uzijina.« Redak pretpostavlja povijesni kontekst sirijsko-efrajimskog rata kad su Sirija i Izrael pokrenuli inicijativu za stvaranje antiasirske koalicije i željeli su uključiti u nju što je moguće više država s toga područja, ponajprije Judeju i Jeruzalem. U Jeruzalemu je protivnik takve ideje bio upravo prorok Izaija (usp. Iz 7,2-9).²⁵

²² U dosadašnjem hrvatskom prijevodu Izaije redak 8,23b zapravo je 8,24.

²³ Pod tom se sintagmom misli na područje Zebulunova plemena koje se prostiralo od ravnice Akko sve do Genezaretskog jezera. Njegova sjeverna granica bila je Naftalijevo pleme. Budući da su bili jedno uz drugo, oba plemena često je znala pogoditi slična povijesno-politička nesreća (usp. Suci 4,10; 5,18; 6,35; 1 Ljet 12,41). Sudac Elon bio je rođen u Zebulunovu plemenu (Suci 12,10). U Suci 4,4-24 pripovijeda se kako su pripadnici iz Zebulunova i Naftalijeja plemena pobijedili Siseru. Naftali je bio sin Jakova i Bilhe (Post 30,8). Njegovo pleme je graničilo s Jisakarovim, Zebulonovim i Ašerovim. U Suci 1,33 spominje se mjesto Bet-Semeš na području Naftalijeja plemena. Usp. *Biblijski leksikon*, Zagreb, 1991., 203, 340.

²⁴ Usp. John D. W. WATTS, *Isaiah 1–33*, Dallas, 1985., 128–137.

²⁵ Povijesnu pozadinu toga rata i posljedice vidi u: Anton H. J. GUNNEWEG, *Geschichte Israels. Von den Anfängen bis Bar Kochba und von Theodor Herzl bis zur Gegenwart*, Stuttgart – Berlin – Köln, 1989., 113; Manfred CLAUSS, *Geschichte Israels. Von der Frühzeit bis zur Zerstörung Jerusalems (587 v. Chr.)*, München, 1986., 128.

Što se tiče, pak, sintagme »Put uz more«, redovito se shvaća put koji je išao od Egipta obalom uz Sredozemno more i vodio prema području Mezopotamije. Moglo bi se, dakle, misliti na područja kojima je prolazila asirska vojska u svojem pohodu na to područje, na jug gdje su uvijek iznova izbijali nemiri i pobune protiv Asiraca.

Ako se taj redak interpretira izolirano, onda se postavlja pitanje o opravdanosti Izaijine nade da će uskoro nakon 732. godine i sirijsko-efrajimskog rata osvojena područja na sjeveru opet biti vraćena. No, ako se redak čita u okviru ulomka 9,1-6, onda se Izaijina nada pronalazi u nekom budućem kralju što se vidi i u tekstu 7,17. A Izaijina nada u budućnosti odnosila bi se ne samo na Južno kraljevstvo nego i na Sjeverno kraljevstvo.²⁶

Osim prostornoga kontrasta, u tekstu se na drugoj ravni nalazi i vremenski: prvo vrijeme עַתָּה הָרִאשׁוֹן (*ʿet hāriʾšôn*) ili prošlost i posljednje vrijeme הָאַחֲרֹן (*hāʾaharôn*) ili budućnost. I ta usporedba na vremenskoj crti ima svoje teološko značenje jer je svrha toga retka ukazati na spasenje koje će se dogoditi u budućnosti. S tim su u vezi i dva glagola u ta dva dijela, a koji se nalaze, također, i u usporednim tekstovima: קָלַל (*qll*) – »učiniti lakim, malenim; osramotiti, donijeti sramotu« (usp. 2 Sam 19,44; Iz 23,9; Ez 22,7)²⁷ u hifilu perfekta, a drugi glagol הִכְבִּיד (*hikbîd*) – »učiniti slavnim« u perfektu hifila koji označava budućnost koja se već dogodila (*perfectum propheticum*).²⁸ Upravo ta vremenska crta otvara sljedeći tekst prema budućem Božjem djelovanju koje se obznanjuje u sljedećim redcima.

4.2. Egzegeza 9,1-6

Analizirajući taj ulomak, L. A. Schökel u uvodu vrlo sažeto označava važnost cjeline ulomka. On piše: »Veliko proročanstvo koje ćemo tendenciozno nazvati mesijanskim. Rođenje djeteta kao Božjega dara čvrsto umeće to proroštvo u znak o Emanuelu kao kalem koji snažno raste u visinu. Zato se prorok diže oslanjajući se hitro i čvrsto na povijesnu situaciju: ratna kriza, davidovska dinastija, rođenje dječaka ograničeni su povijesni podatci; četverostruko ime s kojim naviješta, prelaze povijesni okvir.«²⁹ Tako taj uvaženi bibličar uvodno

²⁶ Tako misli i Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, 377.

²⁷ Usp. Josef SCHARBERT, קָלַל (*qll*), u: G. Johannes BOTTERWERK I DR. (ur.), *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, VII, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz, 40–49 (dalje: ThWAT): »Svi glagolski i imenski oblici daju se semantički razumjeti od temeljnog značenja 'biti malen, biti lagan'.«

²⁸ Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 244–245.

²⁹ Luis ALONSO SCHÖKEL – Jose L. SICRE DIAZ, *I Profeti*, 171.

naznačuje da podatci u ulomku probijaju povijesnu omeđenost i u svojoj teološkoj poruci smjeraju prema mesijanskoj budućnosti.

Ulomak 9,1-6 redovito se strukturira u trima dijelovima od kojih se opet svaki sastoji od po tri elementa: 9,1-2; 9,3-5a; 9,5b-6.³⁰ Tekst s takvim ustrojem sadrži i pojedinačno u dijelovima, a i u cjelini bogatu teološku poruku. I njega, osobito u prvome dijelu, prožimaju također oprečni elementi kao što su: nevolja naspram spasenja, tama naspram svjetlosti, duboka žalost naspram goleme radosti. I taj ulomak nosi obilježja zagonetne osobe prikazane u Dječaku Sinu koji po svojim oznakama nadilazi granice povijesnog trenutka i povijesne stvarnosti uopće. Upravo je בֶּן (bēn) – »sin« povezujući element unutar strukture ulomka 8,23b – 9,1-6. Pozornost biva usmjerena na narod koji se, kao što je prethodno bilo spomenuto, zapleo u smrtnu opasnost (usp. 8,19). Ako narod doista hodi egzistencijalno-povijesnim tminama, onda se time želi ukazati na svekolike opasnosti uključene u takav hod označen kao lutanje ili tumaranje bez vidljiva cilja.

Donosimo u cijelosti tekst 9,1-6 u standardnom hrvatskom prijevodu: »Narod koji je u tmuni hodio svjetlost vidje veliku; one što mrklu zemlju obitavahu svjetlost jarka obasja. Ti si radost umnožio, uvećao veselje, i oni se pred tobom raduju kao što se ljudi raduju žetvi, k'o što kliču kad se dijeli plijen. Teški jaram njegov, prečku što mu pleća pritiskaše, šibu njegova goniča slomi kao u dan midjanski. Da, sva bojna obuća, svaki plašt krvlju natopljen izgorjet će i bit će ognju hrana. Jer, dijete nam se rodilo, sina dobismo; na plećima mu je vlast. Ime mu je: Savjetnik divni, Bog silni, Otac vječni, Knez mironosni. Nada-leko vlast će mu se sterat' i miru neće biti kraja nad prijestoljem Davidovim, nad kraljevstvom njegovim: učvrstit će ga i utvrdit u pravu i pravednosti. Od sada i do vijeka činit će to privržena ljubav Jahve nad vojskama.«

Naznačena struktura toga teksta izgledala bi ovako:³¹

	<i>slava</i> (הַכְּבִיד – <i>hikbîd</i>) nakon poniženja (לָלַל – <i>qll</i>)
Učinci Božjega spasiteljskog zahvata	<i>svjetlo</i> (אֹרֶךְ – 'ôr) nakon tame (חֹשֶׁק – <i>hōšek</i>)
	<i>punina radosti</i> (שִׂמְחָה – <i>simhāh</i>) nakon duboke žalosti

³⁰ Usp. Walter BRUEGEMANN, *Isaiah 1–9*, Louisville, 1998., 82–83. Slično mišljenje zastupaju i Luis ALONSO SCHÖKEL – Jose L. SICRE DIAZ, *I Profeti*, 171. Razlika ipak postoji u određivanju elemenata u trodijelnoj strukturi.

³¹ Usp. Luis ALONSO SCHÖKEL – Jose L. SICRE DIAZ, *I Profeti*, 171.

	jer (כי – <i>kî</i>) je slomio tlačenje (חתח – <i>htt</i>)
Način ostvarivanja	jer (כי – <i>kî</i>) je dokrajčio rat (שרפה – <i>s^erēpāh</i>)
	jer (כי – <i>kî</i>) se rodilo Dijete (ילד ילד – <i>jeled julad</i>)
	ime i identitet Djeteta (ויקרא – <i>vajjiqrā'</i>)
Identitet i uloga Djeteta	zemaljska i nebeska obilježja Djeteta (פלא יועץ – <i>pele' jô`ēs</i> – Čudesni savjetnik; אֵל גִּבּוֹר – <i>'ēl gibôr</i> – Bog ratnik; אָבִיָּאד – <i>'ābī`ad</i> – Otac vječni; שַׂר־שָׁלוֹם – <i>sar-šālôm</i> – Knez mira)
	veličanstvena zadaća Djeteta (כִּוֵּן – <i>kûn</i> – uspostaviti; סעד – <i>s`d</i> – učvrstiti; ובצדקה – <i>b<sup>e</sup>mišpāt ūbisdāqāh</i> – u pravu i pravdi; מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם – <i>mē`attāh v^e`ad-`ōlām</i> – odsada pa do vijeka)
	קִנְיָאָת יְהוָה צְבָאוֹת – <i>sh</i> – učinit će: קִנְיָאָת יְהוָה צְבָאוֹת – <i>kinā`at Jhvh s<sup>e</sup>bā`ôt</i> – revnost (ljubav) Gospodina nad vojskama

Božja spasiteljska djelatnost očituje se u svojim učincima koji su dojmljivo prikazani u 9,1-2 na razini konkretnoga života koji se ni jednim dijelom ne pokazuje kao spašen i dovršen život. Na to upućuju snažne slike koje predočavaju stvarno stanje: narod luta tminama života koje ga primiču smrti, a Bog mu otvara područja svjetlosti. Okolni ga narodi ponižavaju, a Gospodin im vraća dostojanstvo. Duboka žalost ne ostaje udes naroda nego zahvaljujući Božjem pothvatu prerasta u veliku radost.³² Tekstom dominira promjena koja se treba shvatiti kao spasenje. To su zapravo promjene koje se događaju na društveno-političkom području ozbiljno dodirujući egzistenciju naroda ali i čovjeka pojedinca i na taj način postaju vidljivima svima koji imaju oko za te promjene.³³

Uočeni kontrast koji se provlači prvim dijelom ulomka označava, dakle, s jedne strane stvarnu čovjekovu situaciju u povijesno-političkom kontekstu,

³² Kontrast se izražava dvama oprečnim glagolima i dvama različitim geografskim područjima. Na taj način i prostor i vrijeme i akcija izražavaju stanje kontrasta. Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 245.

³³ Usp. Walter BRUEGEMANN, *Isaiah 1–9*, 89.

a s druge strane ističe suprotnost od toga začaranoga stanja: novu zbilju Božje spasiteljske djelatnosti koja se pokazuje kao radikalna promjena na bolje, što otvara nove putove dobra.

Slava i poniženje prisutno je već u 8,23b, gdje se dvama glagolima izražava postojeće stanje הכל (*hkl* – »osramotiti, donijeti sramotu, podcjenjivati, učiniti nekoga manjim ili manje vrijednim«) i njegovu radikalnu promjenu הכבד (*hikbîd* – »učiniti slavnim, proslaviti nekoga«). Iz toga jasnom logikom slijedi da će Bog sramotu svojeg naroda promijeniti u slavu, što nije prvi put u povijesti naroda (usp. Ps 126). U taj kontekst spada i iskustvo izvođenja naroda iz Egipta koje je bilo temeljno iskustvo o Bogu i njegovu odnosu prema narodu (Pnz 26,5-10).³⁴ U toj tvrdnji sažeto je zapravo višestoljetno iskustvo izraelskog naroda u odnosu prema Bogu: Bog se pokazuje kao onaj koji ponižene uzvišuje (usp. Lk 1,50-53), koji gladne hrani, koji ugrožene zaštićuje.

Ukoliko se 8,23b odnosi na povijesno-političku stvarnost i na Boga koji spašava čovjeka i narod, utoliko se 9,1 odnosi na Boga koji na početku stvara i uređuje svijet iz prirodnog kaosa u posve uređeni svemir. Tako Bog na početku rastavlja tamu i svjetlost i stvara prirodni ritam dana i noći. Rudolf Kilian ovako interpretira kontrastnu sintagmu: »Dvojac suprotnost 'tama – svjetlo' daju pečat prvom retku. Budući da u eshatološkoj teologiji pradoba i konačno doba djelomično korespondiraju, te budući da se konačno Božje djelovanje uspoređuje s događajem stvaranja, može se iz perspektive Post 1,2s i ovdje protumačiti da, kako je Bog nekoć iz mitskoga kaosa stvorio kozmos, tako će sada urediti i povijesni kaos Izraela i uspostaviti opet dobre odnose.«³⁵ Pojam tama (צְלֵמָוֶת – *salmāvet*)³⁶ u tekstu istodobno označuje i područje i blizinu smrti (usp. Job 12,12). Moglo bi se također protumačiti da će Bog u egzistencijalnom smislu ukloniti od čovjeka i smrt kao njegovu konačnu tamu.

S druge strane, svjetlo (אֵר – '*ôr*)³⁷ je u biblijskoj metaforici često simbol života. Tako Ps 49,20 ističe: »i on će doći u skup otaca svojih, gdje svjetlosti više vidjeti neće«, a Job 3,20-21 izrijekom dovodi u vezu svjetlo sa životom: »Čemu

³⁴ Usp. Norbert LOHFINK, Dtn 26,5-9: Ein Beispiel alttestamentlicher Geschichtstheologie, u: Norbert LOHFINK, *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur*, I, Stuttgart, 1990., 291–303; Gergard von RAD, *Die Theologie des Alten Testaments I. Die Theologie der geschichtlichen Überlieferungen Israels*, München, 1992., 135–142; Božo LUJIC, Mali povijesni credo ili anamneza kao povijesno sjećanje? Egzegetsko-teološka analiza teksta Pnz 26,5-10, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 1, 87–107.

³⁵ Usp. Rudolf KILIAN, *Jesaja 1–12*, 71.

³⁶ Usp. Herbert NIEHR, צְלֵמָוֶת *salmawet*, u: ThWAT, VI, 1056–1059. Pojam označava »donji svijet, podzemni svijet ili svijet smrti« (usp. Job 10,21).

³⁷ Usp. Sverre AALEN, אֵר, u: ThWAT, I, 160–182; Maurice COCAGNAC, *Biblijski simboli. Teološki pojmovnik*, Zagreb, 2002., 11–27.

darovati svjetlo nesretniku i život ljudima zagorčene duše koji smrt ištu, a ona ne dolazi, i kao za blagom za njome kopaju?»

Očito je da *svjetlo* označuje nebeski ili Božji svijet jer u biblijskom opisu Božje egzistencije stalno se ističe kako Bog stanuje u nepristupačnu svjetlu.³⁸ Posrijedi je očito novi, Božji svijet koji Bog namjerava uspostaviti već na zemlji. Naravno da pitanje određivanja vremenskoga datuma na tome mjestu nije spomenuto, a niti je to, čini se, bilo važno za autora teksta.

U trećem elementu govor prelazi u drugo lice i nosi u sebi poruku velike radosti i veselja. U jednom jedinom retku četiri se puta pojavljuje ili glagol radosti (שמחה³⁹ – *smh* = »radovati se« + גיל⁴⁰ – *gîl* = »klicati«) ili pak imenica »radost, veselje« (שמחה – *simhāh*). Gospodin će prirediti veliku radost koja se može usporediti samo s obilnom žetvom i podjelom plijena poslije pobjede. I jedno i drugo bit će uspostavljeno nakon ozbiljnog zalaganja i truda u sjetvi (126,6), a podjela plijena dogodit će se tek nakon pobjede (Ps 119,162).⁴¹ Za ljude tog kulturološkog obzorja slike su više nego jasne: sjetva – žetva, rat – pobjeda dio su svakidašnje stvarnosti života.

Kroz ta tri elementa (8,23b – 9,2) takav oblik zahvalnice stavlja u prvi plan važnost Božjega pothvata s istaknutim obilježjima slave, svjetla i punine radosti, a da oni na koje se odnosi Božje djelovanje gotovo i ne dolaze do izražaja. Osobito se snažno naglašava radost kao konačni rezultat Božjega spasi-teljskog djelovanja, što je razvidno i iz uporabe glagola שמח (*smh*) – »radovati se«, גיל (*gîl*) – »klicati« i imenice שמחה (*simhāh*) – »radost«. Neisticanjem onih koji su zahvaćeni Božjim djelovanjem stvara se prostor za širu interpretaciju kako Božjega pothvata tako i radosti koja će zahvatiti znatno dalekosežnije i dublje od jednoga povijesnog trenutka. Otto Kaiser tu činjenicu gotovo na pjesnički način iznosi: »Kao što putnik nakon duge i tjeskobne noći radosno pozdravlja sunce koje izlazi, tako će i oslobođeni narod primiti od Boga mu darovano spasenje.«⁴²

U drugome dijelu te zahvalnice (9,3-5a) doneseni su uzroci gore opi-sanoga Božjeg spasi-teljskog pothvata donošenja svjetla i velike radosti kao

³⁸ Slika tame i svjetla osobito je snažno prisutna kod Ivana (usp. Iv 3,19; 12,46), gdje svjetlo predstavlja božanske, a tama protubožanske sile. Usp. Maurice COCAGNAC, *Biblijski simboli*, 11–28.

³⁹ Usp. Gottfried VANONI, שמח *sāmāh*, u: ThWAT, VI, 808–822.

⁴⁰ Usp. Claus WESTERMANN, *lyg gîl jauchzen*, u: Ernst JENNI – Claus WESTERMANN (ur.) *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, I, Gütersloh, 1994., 415–418 (dalje: THAT).

⁴¹ Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 247.

⁴² Otto KAISER, *Das Buch des Propheten Jesaja. Kapitel 1–12*, 199.

i načini njegova ostvarivanja. Tekst nosi obilježja trostrukoga ponavljanja veznika ׃ (*kî*)⁴³ – »jer«, koji uvodno obrazlaže nadolazeću Božju akciju. »U tome proročkom govoru, koji vodi od tjeskobe do svečane sigurnosti da će Jahvina revnost dovršiti svoje djelo mira, seže velika promjena sve do Boga. Jasno je da samo Bog može proizvesti takvu promjenu, iako se on ne spominje kao onaj koji izravno djeluje.«⁴⁴

Prvo ׃ (*kî*) odnosi se na prikazivanje simbola jarma i biča kojim se oslikava stanje naroda i njegova bezizgledna povijesno-politička situacija. S druge strane, subjekt onoga što slijedi u tekstu jest sam Gospodin: on je onaj koji oslobađa potlačene, on je onaj koji uništava rat i koji u konačnici omogućuje da se rodi Dijete kao početak novoga doba.⁴⁵ Što se tiče naroda i pojedinaca, valja reći da oni s tim oslobađanjem koje izvodi Gospodin ponovno zadobivaju ljudsko dostojanstvo.

Nošenje jarma i prečke na leđima te uporaba šibe govore slikovito o odnosu tlačitelja prema narodu kao prema teglećim životinjama koje su morale raditi pod prisilom i kaznom gospodara.⁴⁶ Riječ je bila zacijelo o robovima koji su morali obavljati teški rad (סָבַל ⁴⁷ – *sōbel* = »teret, teški rad«) u neljudskim uvjetima. Slamanje jarma i prečke govore na slikovit način o oslobađanju naroda ispod vlasti ugnjetača i vraćanje ugleda i pojedincu i narodu. Događaj Božje spasiteljske djelatnosti osvjetljuje se povijesno-teološki prozivanjem na »dan midjanski« u kojem je Gideon Božjom snagom i pomoći odnio pobjedu nad Midjancima i kad su u tami noći zasjale sjajne luči velike pobjede (Suci 7,16-23).

Drugo ׃ (*kî*) opisuje Božju akciju ukinuća rata kao nehumanoga stanja u kojemu čovjek gubi svoje ljudsko dostojanstvo, jer se u ratu čini nemilosrdno istrebljivanje drugih. Gospodinovo ukinuće svakoga rata prikazano je na slikovit način kao uništavanje »bojne obuće« i kao spaljivanje svega što je u ratu natopljeno krvlju drugih. Takvo Božje djelovanje nalazi se opisano snažnim slikama i riječima i u Iz 2,4: »On (Gospodin) će biti sudac narodima, mnogim će suditi plemenima, koji će mačeve prekovati u plugove, a koplja u srpove. Neće više narod dizat' mača protiv naroda nit se više učit' ratovanju. Hajde, dome Jakovljevi, u Jahvinoj hodimo svjetlosti!«

⁴³ »Čestica ׃ ima svoje čvrsto mjesto u zahvalnoj pjesmi pojedinca«, Hermann BARTH, Jes 8,23b – 9,6, 209.

⁴⁴ Hermann EISING, *Das Buch Jesaja*, Düsseldorf, 1970., 84.

⁴⁵ Usp. Luis ALONSO SCHÖKEL – Jose L. SICRE DIAZ, *I Profeti*, 171–172.

⁴⁶ Usp. Božo LUJIĆ, *Starozavjetni proroci*, Zagreb, 2010., 199–202.

⁴⁷ Usp. Diether KELLERMANN, סָבַל *sābal*, u: ThWAT, V, 744–748. Glagol znači »nositi teret«; imenica *sōbel* nalazi se tri puta kod Izaije (9,3; 10,27; 14,25) u značenju »teret«, ali u 9,3 riječ ima preneseno značenje – »tuđinska vlast«.

Takvo Božje djelovanje iz takve najave Gospodinova pothvata upućuje na to kako će sam Gospodin obavljati sudačku ulogu u povijesti pa bi stoga nestala svaka potreba da to čine pojedini narodi ratom, nasiljem, osvajanjem i podjarmljivanjem. Tekst kao slika nekoga budućeg idealnog stanja ostaje kao smjerokaz Božjega djelovanja u budućnosti. Sam, pak, završetak donosi poziv da narod ide već sada u Gospodinovoj svjetlosti, jer samo ta svjetlost osvjetljava put prema istinskome cilju: eshatološkoj zajednici s Bogom u kojoj neće biti rata, nasilja i tlačenja.⁴⁸

Treće כִּי (*kî*) usmjerava pozornost na rađanje Djeteta, što postaje mogućim tek stvaranjem ozračja ljudskosti: na socijalno-političkom području uklanjanje tlake i ukinuće rata, jer u tako nečovječnim uvjetima dijete ne može opstati. To se Dijete opisuje kao Sin. Rađanje djeteta izraženo je pasivom glagola יָדָה (*jld*) – »roditi« i pasivom glagola נָתַן (*ntn*)⁴⁹ – »dati, darovati« (יָדָה לָנוּ בֶן נִתְּנָנוּ) – כִּי-יָדָה כִּי-יָדָה – *kî-jeled julad-lanû bēn nittan lanû*⁵⁰). Prema naznačenome tekstu, rađanje Sina završna je faza Božjega procesa spašavanja koji je uzrok goleme radosti prethodno opisane, kao i otvaranja nove budućnosti za narod. Jednostavno: narod u tom Djetetu ima budućnost.

4.3. Identitet Sina (*bēn*)

Identitet Djeteta opisan je u teološki vrlo značajnome tekstu Iz 9,5-6. U tom je tekstu ime i uloga Djeteta prikazana u četirima važnim sintagmama kao četverostruko ime:

פֶּלֵא יוֹעֵץ	<i>pele' jô'ēs</i>	Čudesni savjetnik
אֶל גִּבּוֹר	<i>'ēl gibôr</i>	Bog ratnik
אבִי עֶד	<i>'ābî'ad</i>	Otac vječni
שַׂר־שָׁלוֹם	<i>sar-šālôm</i>	Knez mira

Već svojim rođenjem Dijete predstavlja dar narodu i to je najveći uzrok radosti i spasenja. Međutim, Dijete ima zanimljive oznake navedene u četverostrukom imenu. U četirima sintagmama nalaze se po dva pojma od kojih se jedan uvijek odnosi na nebesku stvarnost, a drugi na zemaljsku stvarnost.

⁴⁸ Usp. Božo LUJIĆ, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi*. Biblijska interpretacija rata, u: *Društvena istraživanja*, 3 (1994.) 10–11, 191–221.

⁴⁹ Ta dva glagola (*jld* i *ntn*) nisu posvjedočena u prikazu ustoličenja nekoga kralja. Stoga je tu riječ o rođenju, a ne o ustoličenju. Usp. Hermann BARTH, *Jes 8,23b – 9,6*, 214.

⁵⁰ Čini se da *Wnl* (nama) podsjeća na עִמָּנוּ (*s nama*) u 7,14 i na Dijete koje se tu naziva Emanuel. Tako sugerira Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 250.

Dijete predstavlja zapravo dar neba i biva stavljeno u zemaljsku stvarnost. Ono je nebeski i ljudski lik u jednome. Bog je i u tome dijelu prisutan kao implicitni subjekt u pasivnom obliku, jer on daje Dijete, on mu daje vlast, on će učvrstiti njegov položaj i on će u konačnici biti na njegovoj strani.⁵¹

Ako se pogleda malo detaljnije prva sintagma פֶּלֵא יוֹצֵר (pele' jô'ēs), onda je potrebno ponajprije uzeti u obzir njezin gramatički oblik. Pritom svakako treba voditi računa i o drugim mjestima gdje je u uporabi slična sintagma (usp. Iz 28,29; 29,14). Kako upozorava u svojem komentaru H. Wildberger, ta se sintagma *pele' jô'ēs* ne bi smjela razlagati na dva odvojena sastavka (čudo + savjetnik), ali isto tako ni shvaćati kao konstruktno stanje (savjetnikovo čudo), a ni tako da bi *jô'ēs* bila apozicija riječi *pele'* (čudo, savjetnik). Riječ *pele'* predstavlja akuzativni objekt koji je zbog posebnoga naglašavanja stavljen na prvo mjesto sintagme. Stoga H. Wildberger predlaže prijevod: »vladar koji planira čudesne i neobične stvari« i koje može nedvojbeno sam izvesti.⁵² Zar bi to mogao biti netko drugi doli sam Gospodin koji i zamišlja i izvodi čudesne stvari kad je u pitanju egzistencija naroda, ali i egzistencija pojedinaca u tom narodu (usp. Mih 4,9)? U tom izričaju mesija se pokazuje blizak Bogu jer poznaje njegove planove i spremno ih izvršava (usp. Ps 77,15; Iz 29,14).⁵³

Druga sintagma imena jest אֵל גִּבּוֹר ('*el gibbôr*), i također ga se ne bi smjelo shvatiti u dvama odvojenim i neovisnim dijelovima (Bog, ratnik), ali jednako ni kao konstruktno stanje, nego bi pojam *gibbôr* trebalo interpretirati u pridjevskoj, odnosno atributivnoj funkciji (usp. Iz 10,21; Jr 32,18; Pnz 10,17). Stoga njemački autori predlažu prijevod toga imena kao »Jaki Bog«. ⁵⁴ Bog se pokazuje moćnim i u stvaranju svijeta i na povijesnoj razini. Moguće je da su u tome imenu zgusnuta iskustva iz povijesno-spasiteljskih događaja u kojima je Bog zaštićivao izraelski narod od uništenja.⁵⁵ Snaga se u religijama staroga Istoka pridavala redovito božanstvima, jer što bi ona inače bila bez snage גְּבוּרָה – *g^ebûrâh*) (usp. Iz 11,2; 33,13; 63,15; Jr 10,16).

⁵¹ Slično mišljenje zastupaju i Luis ALONSO SCHÖKEL – Jose L. SICRE DIAZ, *I Profeti*, 172.

⁵² Usp. Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, 381–382. Pozivajući se na H. Wildbergera slično misli i Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 251, koji naglašava da nije pravilan prijevod »čudesni savjetnik« nego »planer čudesnih djela« i pritom ukazuje da s riječju *pele'* može biti povezan samo Bog. Slično mišljenje zastupa i Hermann BARTH, *Jes 8,23b – 9,6*, 217 kao i Rudolf KILIAN, *Jesaja 1–12*, 73.

⁵³ Taj naziv upućuje na čudesno, neshvatljivo, veličanstveno što će Bog izvesti preko djeteta (usp. Suci 13,18). Usp. Hermann EISING, *Das Buch Jesaja*, 85.

⁵⁴ Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 251–252; Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, 382; Hermann BARTH, *Jes 8,23b – 9,6*, 217; Rudolf KILIAN, *Jesaja 1–12*, 73.

⁵⁵ Usp. Fritz STOLZ, *Jahwes und Israels Kriege. Kriegstheorien und Kriegserfahrungen im Glauben des alten Israels*, Zürich, 1972.

Treće ime označava Boga kao אבִי־אֵד (abi`ad) »Oca zauvijek« ili kao »Oca od vječnosti«. »Oznaka otac ne označava nigdje poziciju kralja u Izraelu, ali zacijelo onu Božju s obzirom na svoj narod (Pnz 32,6; Iz 63,16)«, tvrdi u svojem komentaru toga Izaijina mjesta Willem A. M. Beuken.⁵⁶ H. Wildberger to ime razrađuje dalje u teološkom smislu: »U odnosu na Jahvu, kralj je zacijelo 'sin', ali u odnosu na narod, on je 'otac'«. ⁵⁷

Četvrti naziv שַׂר־שָׁלוֹם (sar-šālôm) zacijelo je najrazumljiviji. Pod *knezom* se misli na dužnosnika koji u kraljevoj upravi ima visoku funkciju (Iz 10,8; 32,1; 34,12). Moguće je da je riječ »knez« uporabljena na tome mjestu da bi se izbjegla riječ »kralj«. Riječ שָׁלוֹם (šālôm) označava u tome kontekstu zacijelo slobodu od bilo kakva tlačenja koje bi poduzeli neprijatelji, ali isto tako treba uzeti u obzir i dublje značenje pojma i čvrstoću društveno-političkoga poretka koji će omogućiti razvijanje ljudskoga života.⁵⁸ Svakako treba naglasiti da se taj pojam ne pojavljuje ranije u Izaijinoj knjizi, ali njime završavaju proroštva u Iz 32,17 i završetku knjige Prvoga Izaije (39,8). To navodi na zaključak da pojam ima programatsku funkciju.⁵⁹

Što se tiče četiriju ovdje prikazanih naziva kao četiriju sintagma koje više izražavaju funkcije nego sama imena, valja reći da se prva tri nedvojbeno odnose na samoga Gospodina i da isključuju nekoga ljudskog kralja. Ostaje problematičan četvrti naziv. Na koga se on zapravo odnosi? Odnosi li se na samoga Boga ili, pak, na mesiju? U ranijoj egzegezi prva su se tri naziva doista pripisivala Bogu, a četvrti mesiji. Razlog leži u tomu da se takvi izvrsni nazivi ni u kojem slučaju nisu mogli u potpunosti pripisati nekome povijesnome kralju u Jeruzalemu koji bi u svojoj povijesnoj funkciji mogao donijeti univerzalno spasenje.⁶⁰

Sažimajući različita mišljenja o toj temi na temelju literarno-povijesne egzegeze, Williem A. M. Beuken uočava dva puta razrješavanja tih naziva. Prema jednim istraživačima u staroj istočnjačkoj kraljevskoj ideologiji, u kojoj se identitet različito shvaćao, bilo je moguće da je knez nosio imena onoga božanstva kojega je zapravo predstavljao, dok su drugi bili mišljenja da su se ti nazivi odnosili isključivo na Gospodina tako da se nisu ni mogli odnositi na novorođeno Dijete.⁶¹ Nazivi ne bi bila osobna imena, nego

⁵⁶ Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 252.

⁵⁷ Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, 383.

⁵⁸ Mir je eshatološka kategorija i ne predstavlja samo isključivanje rata, nego zapravo puninu života (usp. Suci 6,24: »Gospodin je mir«). Usp. Otto KAISER, *Das Buch des Propheten Jesaja*, 102.

⁵⁹ Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 252.

⁶⁰ Usp. Hermann BARTH, *Jes 8,23b – 9,6*, 216–217.

⁶¹ Usp. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja 1–12*, 253.

naslovi funkcija. W. A. M. Beuken ukazuje: »Poveznica nositelja toga imena nalazi se doduše na razini identiteta ali taj identitet ima svoje utemeljenje u onome što Bog u nositelju čini i što on znači za njegovu vršenje službe.«⁶² Možda bi se četvrti naslov, koji poprima značajna božanska obilježja pret hodnih triju naziva, mogao odnositi na nekoga iz Davidove loze koji bi bio Bogu veoma blizu.

4.4. Program budućega »kralja«

Završetak ulomka 9,6 podsjeća na obećanje koje je nekoć dano Davidu preko proroka Natana (2 Sam 7,13-16), a koje se odnosilo na nekoga budućeg potomka koji bi imao dijelom neke nebeske oznake. Za održavanje toga obećanja bri nuo se sam Gospodin koji je unatoč promijenjenim povijesnim okolnostima podgrijavao nadu u dolazak nekoga drukčijeg kralja koji će svoju vladavinu utvrditi כּוּן (*kûn*)⁶³ i učvrstiti סַעַר (*s`r*)⁶⁴ u »pravu i pravdi« יְבִיטְמִישְׁפָּט (*mišpāt ūbsidāqāh*)⁶⁵. Tekst podsjeća i na kraljevske psalme u kojima je Gospodin također subjekt koji pokreće događaje (Ps 18,36; 20,3; 41,4; 94,18).

Dva navedena glagola govore o tome kako će Bog svoje kraljevstvo i svoju vladavinu uspostaviti i podupirati te će se na taj način on pokazati doista kao אבִי־אֵד (*abî`ad*) kao 'Otac zauvijek'. Gospodin će svoje kraljevstvo postaviti na pravu i pravdi kao univerzalnim načelima koja će poprimiti kozmičke dimenzije. Ipak glavno obilježje toga kraljevstva bit će uspostava projekta שְׁלֹמֹם (*šālom*) kojemu neće biti kraja. Ako je kraljevstvo postavljeno i učvršćeno na pravdi i pravu, posve je logično da je rezultat takva utemeljenja mir i blagoslov koji će trajati trajno. Tekst naglašava upravo trajnost učinaka najavljenoga događaja u budućnosti.

Na kraju ulomak završava tvrdnjom da će to עָשָׂה (*`sh*) – učiniti קִנְיָתָהּ יְהוָה זְבָאוֹת (*qin`at Jhvh s`bā`ôf*) – »ljubav (revnost) Gospodina nad vojskama«. Takva izjava isključuje mogućnost interpretacije da se gornje tvrdnje odnose na nekoga zemaljskoga vladara koji bi svojim moćima sve to proizveo. Sam pojam revnosti uključuje i određenu emocionalnu opredijeljenost. Možda bi se takva opredijeljenost mogla izvesti iz sintagme אֵל גִּבּוֹר (*`el gibbôr*),⁶⁶ koja označava Boga kao zauzetoga ratnika koji skrbi za ostvarenje prava, pravde i mira na ovoj zemlji.

⁶² Isto.

⁶³ Usp. Erhard GERSTENBERGER, כּוּן *kûn ni. feststehen*, u: THAT, I, 812–817.

⁶⁴ Usp. Heinz-Josef FABRY, סַעַר *sā`ar*, u: ThWAT, V, 893–898

⁶⁵ Usp. Klaus KOCH, זָרַק *sāq gemeinschaftstreu/heilvoll sein*, u: THAT, II, 507–530.

⁶⁶ Usp. Hans WILDBERGER, *Jesaja, Kapitel 1–12*, 386.

Na taj način ulomak završava u optimističnom ozračju najave budućnosti u kojoj će Bog konačno otkriti svoje pravo lice ali ne u moći oružja, nego u snazi svoje ljubavi koja će učiniti nevjerovatna djela na povijesnoj razini. Naravno da je za ostvarivanje tih djela u budućnosti potrebna vjera i nada koja će nositi obećanja i izvan povijesnih ograničenja u obliku neuspjeha zemaljskih kraljeva i njihovih nastojanja. Obećanje i nada ostaju otvoreni za neku budućnost u kojoj će Bog biti osobito djelatan. Upravo takva vjera i nada omogućile su da se tekst uvijek iznova čita (*relectura*) s posebnim naglascima i novim poticajima koji su omogućavali da obećanje ne umre, nego da u novim povijesnim okolnostima živi i dobiva nove oblike i novu snagu.

Zaključne misli

Detaljna analiza ulomka 7,23b – 9,6 pokazala je, s jedne strane, različite stavove glede razgraničenja ulomka, osobito njegova početka. Još veća raznolikost vidi se u različitim komentarima s obzirom na postavljanje povijesnih okvira toga ulomka i povijesnoga konteksta na koji se odnosi. Na vidjelo su pritom izbili različiti vremenski okviri na koje bi se tekst toga ulomka odnosio. Ta su mišljenja i obrazloženja doista različita tako da se nastanak teksta teško može staviti u jedan vremenski i povijesni kontekst iz kojega bi ga onda trebalo iščitavati.

Naše istraživanje uvažilo je zacijelo dosadašnja nastojanja i mišljenja pojedinih uglednih bibličara, ali isto tako predlaže na temelju analize i egzegeze teksta da se tekst ne čita samo iz jednoga vremenskog gledišta, nego da se različitost slojeva koji se zamjećuju u tekstu pripiše različitim čitanjima teksta (*relecturi*) u različito vrijeme sa svrhom uvijek novih pokušaja njegova posadašnjenja. Naša bi interpretacija išla prema dinamičkom, a ne prema statičkom razumijevanju i tumačenju teksta, prema hermeneutici čija bi snaga bila upravo u stalno novom razumijevanju poruke i u novim povijesnim okolnostima.

Na temelju takve analize mogla su se ustanoviti četiri čitanja (*relecture*) toga ulomka u različitim povijesnim i vjerskim situacijama na što je ukazala i povijest interpretacije navedenoga teksta. Ta su čitanja ostavila traga i na samome tekstu, ali isto tako i na mogućnosti njegove interpretacije i značenja.

Prvo čitanje (prva *relectura*) veže se uz povijesne okolnosti VIII. stoljeća, dakle u vrijeme Prvoga Izaije i odnosilo bi se na najavu rođenja novoga kralja iz Davidove loze, vjerojatno Ahazova sina Ezekije. Istodobno tekst najavljuje i vraćanje okupiranih područja Sjevernoga kraljevstva koje su bili osvojili Asirci poslije sirijsko-efrajimskog rata i njihova osvajačkoga pohoda na to područje. Time bi zacijelo bili zadovoljni oni koji bi u povijesnim okolnostima Izaijina

vremena željeli vidjeti Božju djelatnost i radikalnu promjenu povijesno-političke situacije.

Drugo čitanje (druga *relectura*) vodilo bi prema drugoj polovici VII. stoljeća i prema kralju Jošiji, koji je bio započeo velike reforme u društveno-političkom ali i vjerskome području. Upravo su obnova toga kralja i pronalazak Knjige Ponovljenog zakona u Hramu u Jeruzalemu mogli pobuditi nove nade i očekivanja na temelju već postojećega teksta i otvoriti novu budućnost narodu koji se nalazio u teškoj i neizvjesnoj povijesnoj situaciji.

Treće čitanje (treća *relectura*) zacijelo je vezano uz stanje poslije progonstva, tj. uz vrijeme druge polovice VI. stoljeća kad je nestalo kraljevske institucije, ali je obećanje dano Davidu u novim okolnostima i dalje živjelo. U tom vremenu otvorene su nove perspektive koje jače naglašavaju ulogu Gospodina kao kralja u kojega u novoj povijesnoj situaciji sve više i više bivaju uprte oči. Obećanje je u tom vremenu poprimilo univerzalno značenje sa snažnim teološkim obilježjem. U tom čitanju povezuje se snažnije proročanstvo o rođenju Djeteta Emanuela s tekstom 8,23b – 9,6 kao i s tekstom 11,1-9.

Konačno četvrto čitanje (četvrta *relectura*) veže se uz novozavjetnu poruku i interpretaciju tih tekstova. Autor Matejeva evanđelja je u Isusovu nastupu u Galileji prepoznao ispunjenje onoga što je rečeno u Iz 8,23b i 9,1. U Mt 4,12-16 autor iščitava Izaijine tekstove ovako: »A čuvši da je Ivan predan, povuče se u Galileju. Ostavi Nazaret te ode i nastani se u Kafarnaumu, uz more, na području Zebulunovu i Naftalijevu da se ispuni što je rečeno po proroku Izaiji: Zemlja Zebulunova i zemlja Naftalijeva, Put uz more, s one strane Jordana, Galileja poganska – narod što je sjedio u tmini svjetlost vidje veliku; onima što mrkli kraj smrti obitavahu svjetlost jarka osvanu.«

Isto tako i Lk 1,79 u Zaharijinu hvalospjevu ima pred očima Iz 9,1: »da obasja one što sjede u tmini i sjeni smrtnoj, da upravi noge naše na put mira«. Ti tekstovi ne tumače Izaijine tekstove kristološki dok se Lk 1,32-33 odnosi na Iz 9,6 i pretendira na mogućnost da se Marijino rođenje sina interpretira kao ispunjenje izaijanskog proročanstva u Iz 7,10 i 9,6. »Evo, začet ćeš i roditi sina i nadjenut ćeš mu ime Isus. On će biti velik i zvat će se Sin Svevišnjega. Njemu će Gospodin Bog dati prijestolje Davida, oca njegova, i kraljevat će nad domom Jakovljevim uvijek i njegovu kraljevstvu neće biti kraja.« Na taj način novozavjetno se čitanje povezuje na izaijanski tekst i najavu velike promjene i dolaska velike radosti. Novozavjetno je čitanje povezaloz Zaharijinu najavu s Isusom i u njemu vidjelo konkretno ispunjenje, u Isusovoj osobi, životu i propovijedanju o Božjoj vladavini.

Svakako je značajno da je identitet Emanuela vezan uz zemaljsku stvarnost i nebesku stvarnost i da u sebi nosi neraskidivo povezane obje stvarno-

sti. Ta činjenica, s jedne strane, isključuje mogućnost vezivanja teksta samo uz nekoga zemaljskog vladara ali jednako tako upućuje i na Božje djelovanje u jednoj osobi koja će imati i nebeska obilježja. Upravo takav identitet Emanuela otvara mogućnost velike radosti koju će stvoriti neshvatljiva Božja ljubav.

Naša analiza je pokazala kako je riječ Božja kao obećanje živa i dinamična i kako je kao takvu treba razumijevati, uvažavati i shodno tomu i tumačiti te da je to i najbolji hermeneutički ključ za njezino otključavanje. Tako će se riječ Božja stalno oslobađati povijesnih okova koji je na izvjestan način umrtvljuju i zatvaraju i pokazivati uvijek iznova čudesnu snagu koja potiče i poziva na uvijek novo čitanje, na novo razumijevanje i na novu aktualizaciju – jer Božja riječ doista je živa i djelotvorna.

Summary

**THE IDENTITY OF EMMANUEL AND HIS MISSION:
THE ANNUNCIATION OF THE GREAT GOOD NEWS
AN EXEGETICAL-THEOLOGICAL ANALYSIS OF IS 8:23B – 9:6**

Božo LUJIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
lujic.bozo@gmail.com

The exegesis of the passage in Is 8:32b – 9:6 has shown the existence of various attitudes related to how the passage should be divided, how its historical frame should be set, and what its historical context and authorship are, which then lead to differing views on how the text should be read (relecture). The exegesis has respected previous research and opinions on the text, but it proposes, on the basis of an analysis of the text, that it should not be read from the standpoint of only one time period, but that instead the variety of layers, which can be noticed in the text, should be ascribed to various readings of the text (relectures) in various times and in an effort to make it relevant for a given time. In this article the interpretation leans towards dynamic and open, and not static and closed understanding of the text; it leans towards hermeneutics, whose power lies in precisely this new understanding in new historical circumstances, which then leads to a possibility that Emmanuel was understood differently in different time periods: the expectance of the king in the 8th century (first relecture), the emergence of a new ruler in Josiah's time in the 7th century (second relecture), the reign of God as king in post-slavery period (third relecture) and, finally, Emmanuel in the birth of Jesus in the New Testament times (fourth relecture).

The identity of Emmanuel has its basis in the aforementioned passage that shows the mysterious image of Emmanuel, described in four syntagmas of which each has two terms, as somebody who has characteristics of earthly and heavenly reality. In that undividable connection, the New Testament reading could also read out Jesus' identity as the true God and the true human being. All of this gained an additional meaning by putting his identity within the frame of the great God's love, which will perform this deed. This is also the frame from which the annunciation of the great good news comes from.

The exegesis of this passage also showed that the word of God as a promise is alive and dynamic and that it has to be understood, respected, and interpreted as such, and that this is in itself the best hermeneutical key for unlocking it. Only in this openness could the New Testament reading recognise Jesus' appearance and activity.

Keywords: *glory, light, joy, Child-Son, Emmanuel, right, justice, peace.*